

Lietuviškasis da Vinci

Jurgis Ambraziejus Pabrėža – žmogus, kuriam apibūdinti prireiktų daugybės epitetų: kunigas, pranciškonas, mokytojas, gydytojas, menininkas, mokslininkas, botanikas, bibliofilas.

Nors formalus išsilavinimo įgijo nedaug, buvo itin didelis eruditas, išleidęs pirmąjį lietuvišką geografijos vadovėlį ir sukūręs bei pagrindęs botanikos mokslo terminiją. „Jurgis Pabrėža dažniausiai pristatomas kaip botanikas, kurio darbai lietuvių ir žemaičių kalbomis turi didžiausią išliekamąją vertę, tačiau iš tiesų jo palikimas kur kas platesnis. Jis buvo nepaprastai universalus žmogus, domėjosi įvairiomis mokslo, meno, medicinos sritimis, kaip koks lietuviškasis da Vinci. Tik vienas su-derino mokslą ir meną, o kitas – mokslą su tikėjimu“, – pasakoja muziejininkė Jolanta Klietkutė.

Laiko šventuoju

„Dievas mato, laikas bėga, mirtis genasi, amžinybė laukia“ – toks sakinytis buvo užrašytas ant paveikslėlio, kabančio J. Pabrėžos celėje. Iki šiol tarp vyresniosios kartos žmonių kunigas yra laikomas šventuoju, nors oficialiai tokiu paskelbtas nėra.

„J. Pabrėža buvo išskirtinis išpažinčių klausytojas ir pamokslininkas, kurio pasiklausyti plaukė minios žmonių iš visų parapijų. Net Motiejus Valančius viename iš savo veikalų mini, kad Jurgio pamokslų žmonės klausosi tarsi apaštalo. Todėl kretingiškiai šį žmogų neretai vadina šventuoju ir iki šiol jam meldžiasi“, – atskleidžia J. Klietkutė.

Šio žmogaus svarbą Kretingos miestui liudija jo vardu pavadinta gatvė, gimnazija,

paminklas priešais bažnyčią, taip pat koplyčia – pastatyta ant J. Pabrėžos kapo 1933 m., ji stovi iki šiol.

„J. Pabrėžos atminimas ir šiandien gyvas žmonių širdyse, ši koplytėlė per Vėlines skęsta žvakių jūroje, žmonės čia ateina pasimelsti, paprašyti užtarimo varginant ligoms ir kasdieniams dalykams“, – pasakoja pašnekovė.

Neogotikinio stiliaus koplytėlė net ir netikinčiuosius traukia savo dailia architektūra, puošta azūrine tvorele, smailiais bokšteliais ir angelų skulptūromis. „Koplyčios vidų puošia Švč. Mergelės Marijos paveikslas, o senieji kretingiškiai pasakoja, kad koplytėlės sienoje buvo įtaisytas ir paties J. Pabrėžos tapytas paveikslas“, – sako muziejininkė.

Nuopelnai mokslui

1771–1849 m. Kretingoje gyvenęs kunigas buvo puikiai žinomas aplinkiniams gyventojams ne tik dėl sielovados dalykų. Ne mažiau dėmesio savo gyvenime jis skyrė ir mokslui, pirmiausia – botanikai: išlikę apie 50 darbų botanikos tema, lotynų–lietuvių kalbų botanikos žodynas, augalų morfologijos lietuvių terminų žodynas, apie 800 augalų rūšių herbariumas. J. Pabrėžos botanikos veikalo „Taislius augyminis“ rankraštis įtrauktas į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą kaip nacionalinės reikšmės dokumentinio paveldo objektas.

Kita jo domėjimosi sritis buvo gydymas žolelėmis. „Būdamas pasaulietišku kunigu, jis dažnai lankydavo ligonius, kurie negalėjo sau leisti nusipirkti vaistų ar gauti profesionalios medicininės pagalbos. Tėvas Ambraziejus, norėdamas jiems padėti, pradėjo domėtis gydymu žolelėmis – būdu, kuris nieko nekainuoja ir yra prieinamas kiekvienam. Už gydymą, žinoma, neėmė jokio atlygio“, – sako muziejininkė.

Vienuolyno kiemelyje jis buvo pasisėjęs įvairių naudingų augalų sodelį. Iki šiol išlikę 17 J. Pabrėžos rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai ir gydymas. Tarp išlikusių raštų likę ir skirtų jau minėtai sielovadai: J. Pabrėža paliko apie 250 pamokslų visais žmogaus gyvenimo ir tikėjimo klausimais bei kone filosofinį veikalą „Ryžtai“, kuriame sistemino savo gyvenimo principus.

Kunigas buvo ir poliglotas: mokėjo lotynų, graikų, lenkų, lietuvių, rusų, baltarusių kalbas, šiek tiek kalbėjo vokiškai. Jis taip pat kūrė poeziją – yra išlikę jo eilėraščių, kurie netgi buvo virtę dainomis.

Pranciškonu tapo brandaus amžiaus

Nors yra įrodymų, kad apie įstojimą į vienuolius J. Pabrėža svarstė ne kartą, tai padarė gan vėlai – tik eidamas 45-uosius savo gyvenimo metus. Įstojęs į Kretingos trečiąjį pranciškonų ordiną, ten gavo ir tėvo Ambraziejaus (Ambrozijaus) vardą.

„Toks sprendimas nestebina, mat J. Pabrėžos gyvenimas nuo pat vaikystės buvo susietas su pranciškonais: jo dėdė Aleksandras Pabrėža buvo pranciškonas, o ir pats Jurgis mokėsi Kretingos pranciškonų gimnazijoje ir gerai pažinojo brolių gyvenimą“, – sako J. Klietkutė.

J. Pabrėža mirė 1849 m., eidamas 79-uosius gyvenimo metus. 2021 m. bus minimos 250-osios jo gimimo metinės – tikimasi, kad šia proga kiti metai bus oficialiai Seimo paskelbti J. Pabrėžos metais.

